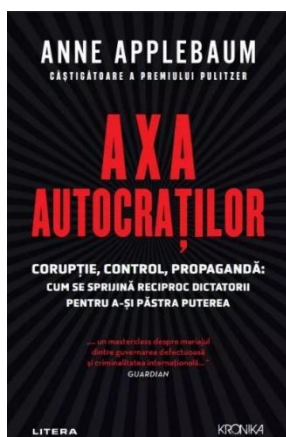

Narative, non-ideologie și bani – cum funcționează regimurile autocratice azi?

Bogdan GHEORGHITĂ (bogdan.gheorghita@ulbsibiu.ro)

În martie 2025, la editura Litera, a apărut cartea Annei Applebaum „*Axa autocratilor*”. Autoarea, cunoscută publicului datorită vehemenței cu care apără instituțiile și regimurile democratice, își propune să argumenteze teza conform căreia regimurile autocratice (așa cum le numește) nu se (mai) alătură unele altora pe baze ideologice, ci, mai degrabă, pe interese pecuniare. Bani unesc, indiferent că e vorba de Asia, America sau Africa. Dacă privim într-un registru mai larg, într-un video¹ în care explică cu metodă de ce oamenii stăpânesc lumea, Yuval Noah Harari argumenta că banii reprezintă o ficțiune pe care cu toții o îmbrățișăm. Harari dă chiar exemplul lui Oasama Bin Laden, care nu aprecia, desigur, ideologia americanilor, nu credea în aceleași idei, cum ar fi economia de piață sau proprietatea privată, dar accepta dolarii americani pe care îi folosea pentru a-și finanța activitățile teroriste.

Anne Applebaum, jurnalista câștigătoare de Premiu Pulitzer, căsătorită cu Radoslaw Sikorski, ministru în guverne poloneze, este o autoare destul de cunoscută în lume. Cunoaște bine realitățile Europei Centrale și de Est, despre care a și scris. În 1988 ajunge la Varșovia, în poziția de corespondent pentru *The Economist*, pentru care relatează căderea „Cortinei de Fier” din această parte de lume. Cartea sa atrage atenția asupra faptului că nu e nevoie de ideologii comune pentru ca regimurile autocrate să lucreze împreună. Interesele comune au devenit mult mai importante. De altfel, fără o astfel de cooperare, e greu de crezut că regimurile autocratice ar supraviețui. Ideea acestei cooperări este propusă și de Radu Carp, în lucrarea sa *Punctul de cotitură*, apărută la

¹ https://www.ted.com/talks/yuval_noah_harari_what_explains_the_rise_of_humans

Editura Cetatea de Scaun din Târgoviște, în 2024. Uneori evidentă, alteori mai obscură, cooperarea se manifestă în diferite domenii (militar, economic) și e condusă prin companii de stat sau oameni de încredere ai regimurilor.

Semnalul de alarmă pe care și-l propune autoarea să îl tragă este că, în acest fel, sancțiunile impuse nu mai sunt relevante. Regimurile autocratice luptă împreună, sprijinindu-se reciproc, pentru a contesta instituții și practici democratice. Resursele materiale pe care le pot mobiliza sunt importante, iar susținerea reciprocă la nivelul comunității internaționale face ca vocea să fie puternică. Lumea se schimbă, pare să ne avertizeze cartea Annei Applebaum, iar noi am face bine să vedem semnele și sensul acestei schimbări. Dar poate cea mai importantă idee a cărții este aceea a răspândirii de narative care subminează democrațiile și instituțiile democratice.

Pe parcursul celor șapte capitole, Anne Applebaum argumentează că autocrațiile au devenit o rețea globală, bazată pe nevoia de a deține fluxuri importante de capital, sprijinindu-se pe narativele distribuite global. În lupta cu democrațiile, autocrațiile folosesc campanii de dezinformare, atacuri cibernetice și finanțează partide extremiste. Dar au nevoie de piața economică a democrațiilor, de sistemul educațional pe care îl folosesc pentru a-și educa copii familiilor din fruntea statului și pentru achiziții în domeniul tehnologiei.

Finalul cărții aduce o serie de sugestii pe care autoarea le face democrațiilor pentru a putea rezista în fața asaltului. Pe lângă recomandările „clasice”, cum ar fi transparență și protejarea instituțiilor, autoarea sugerează și reducerea dependențelor energetice, dar, mai ales, creșterea gradului de educație civică și rezistența în fața atacurilor hibride. Applebaum ne vorbește, de fapt, de un război între două modele societale. Poziția ei este în antiteză cu părerea consilierului lui Willy Brandt, Egon Bahr, care considera, în timpul Războiului Rece, că zidurile nu vor cădea prin presiuni și mai mari, ci prin apropiere și convingerea Uniunii Sovietice de faptul că un conflict nu aduce nimic bun și niciun beneficiu economic. Doar cooperarea aduce beneficii, iar faptul că puteau exista interese de afaceri, credea Bahr, va reduce ostilitatea și va exclude varianta militară. *Schimbarea prin apropiere* a fost propunerea lui Bahr atunci. Astăzi, Anne Applebaum ne propune o paradigmă diferită: schimbarea prin reziliență.

Putem defini după multe criterii regimurile autocrate. Poate nu toți cei care vor citi cartea vor fi de acord cu încadrarea propusă de Anne Applebaum. Desigur, accentele pot să difere. Potrivit cu literatura de specialitate, criteriile pe baza cărora regimurile politice pot fi clasificate sunt ușor diferite. Cu toate acestea, modalitățile și tacticile folosite de diferitele regimuri pot fi urmărite și

apreciate ca atare. Rămâne de văzut dacă azi, în condițiile Cortinei Platformelor Digitale, balanța va înclina către domnia majorității limitate (în înțelesul dat de Giovanni Sartori) sau către voluntarismul autocrațiilor.